زمان بۆ مرۆڤ ئاسۆیەکە لەنێوان ئاسمان و زەوییدا

ن: هەندرێن

پێشەکی

کاتێک مرۆڤ دەستدەکا بەجوولەو بە دوای ماڵنشینێک دەگەڕێ، ئەو جووڵانەوەیە وەک مەیلێکی مرۆڤانە خۆی بەدیار دەخات. مرۆڤ بۆ ئەوەی بوونی بەرجەستە بکاتەوە، لەو مەیلەڕا هەوڵدەدا خۆی بدۆزێتەوە. ئەو ویستە بۆ دەرکەوتن، خۆی لە خۆیدا، لە رووح و توانستی مرۆڤدا جێنشینە. ئەمەش مرۆڤ هاندەدا لە ژیانی خۆییدا بهزرێت. هزرینیش بزوان و رێکردنە بەرەو بوون. بوون لەڕێگای ئەو جووڵانەیەوە، لە خودی خۆیدا، هزرینە. ئەو جوڵانەوەیە، لە سەمتە هێڵەکییەکەیدا، دەنگ و ئاواز پەرش دەکاتەوە. ئاکامی پەرشبوونەوەی پرۆسەی ئەو جوڵانەوەیە دەبێتە پەیڤین. پەیڤینیش گفتوگۆکردنە لەگەڵ ئەو دەوروبەرەی کە مرۆڤی تێدا جێنشینە. لەو دەوروبەرەشدا هەموو چەشنە شتێک هەیە و ئەو شتانەش بۆ مرۆڤ دەروازەیەکە بۆ بانگهێشتنی مرۆڤ.

گشت ئەمانە لەناو زماندا جێنشین و زمانیش بۆ خۆی ناولێنانی ئەو شتانەیە، بۆیە زمان مرۆڤە، مرۆڤیش زمانە، چونکە ئەوە زمانە کە ژیانی مرۆڤ وێنا دەکا.

لێ لە دیدی خوێندنەوەی هایدگەرەوە، ئەوە زمانە، ئەو پرسە ئاوەڵا دەکاتەوە، کە چۆن ئێمە خۆمان لە زمان نزیک بکەینەوە؟ زمان چۆن بوونمان بینراو دەکا و بانگمان دەکا؟ دواجار

زمان چۆن دەدوێ؟
لێرەوە بەخوێندنەوەی دەقێکی هایدگەر «The on to way language »
ڕێگای بەرەو زمان"ەوە هەوڵدەدەم بۆ ئەو پرسیارانە، وێرای ڕەهەندە وتراوەکان، ڕەهەندێکی تر ئاوەڵا بکەمەوە.

بۆ ئەوەی لەبەر پەرێشانی هایدگەر زمان سادە نەبێتەوە، هەوڵدەدەم لە بری درێژدرپیی لە وشە، وەک هایدگەر لە کۆتایی کتێبی "نامە لەسەر هیومانیزم" دا دەڵێ: : لەو جیهانە سەختەی، کە ئێستا لە گۆڕاندایە ئەوەی پێویستە: کەمێک فەلسەفە، بەڵام وریاییەکی زێدەتر لە هزرین: کەمترکردەوەی ئەدەب، بەڵام زیاتر دەستپێوەگرتن لە پیتەکان، بە چڕی بدوێم، دەست بە وشەوە بگرم.

زایاڵەی بوونایەتی لە بێدەنگی ــــ زماندا

شیعر زمان ختۆکە دەدا و ئەو زەوییە لە ئامێز دەگرێ، هەروەک خۆی لە زەوی را هاتبێت. بەمەش شیعر زمان بەئاوەڵایی، بیستراو و بینراو دەهێڵێتەوە. لەوێدا پەیڤە شیعرییەکان دەبنە زمان، کە زمان دەتوانێ دوور لە نەوایەکانی لەبەرانبەر خۆیدا، هەست بەخۆی بکا و خۆی ببیستێ. بەواتای هایدگەریانە: پەیڤ وەک کاکڵەی هەستکردن بەخۆی دەتوانێ لەنێوان زەوی و ئاسماندا یارییەکانی ئاسۆ کراوەتر بکا. ئاسۆ لەڕێگای زمانەوە دەتوانێ ئاوەڵابێتەوە، لەو ئاوەڵابوونەوەیەدا، شوێنێک بەمرۆڤ دەبەخشێت کە تێیدابی. شوێنیش کۆتایی زەوی و سەرەتای ئاسمانە، واتا ماڵی جیهانە.

بۆ ئەوەی زایاڵەی زمان وەک پەیوەندییەک لەنێوان زەوی و جیهان خۆی نیشانبدا، ئەو زایاڵەیە دەمانپێکێ هەتاکوو لەناو ئێمەدا جێنشین بێت و لە ڕاگەیاندنەکانی زمانی ڕۆژانەدا دوورمان دەخاتەوە.

کاتێک زمان بۆ خودی خۆی دەگەڕێتەوە واتا زمان بۆ پایەکەی خۆی دەگەڕێتەوە، کە ئەمەش پایەی بەناوکردن و ئاوەڵاکردنەوەی شتەکانە وەک خۆیان.

هایدگەر بەڕێگای هەستکردنەوە بەناخی زەویی هەوڵدەدا پانتایی سروشت: بەرد، درەخت، بۆشایی و ئەو نەوایە وێڵانەی، کە پڕن لە دەنگ چڕبکاتەوە. ئەمانە هەمووی، لەڕوانگەی پرشنگی زمانی هایدگەرەوە، جۆرە خەڵوەتێکە لە سیمای ژیاندا، چونکە بەر لە هەموو شتێک شیعرییەت لەڕێگای توانستی بەناوکردنی پەیڤەوە زمان ڕووندەکاتەوە، ئەو توانستە بەسەر شاعیر و زماندا دادەبارێ و شیعراندنیش ئاستی ئەو توانستەی بەناوکردنە بەرز دەکاتەوە. بەواتایەکی دی، هایدگەر بەم جۆرە ئەمە شرۆڤە دەکا: "رووخساری سروشتی زمان هەمیشە بۆ ئێمە، تەنانەت هەتا نزیکەی لە کۆتایی زمانیشدا بێت خۆی بەبینراوی دەنوێنێت، هەتا ئەو کاتەی کە ئێمە بەشێوەیەکی تەواو خۆمان بەو بیرکردنەوەی کە ئێمە پێشتر لەسەری ئاخاوتن دواوین و ئەوەی کە وتراوە نابەستینەوە." (ڕێگای بەرەو زمان، لاپەڕە ١٢١)

زمان هەڵگری مێژوو، بوونێکە لەو ڕەچەڵەکە ئاوەڵایەی، کە لە دەستپێکدا شوێنەکەی بەمرۆڤ بەخشی.

لێرەدا هایدگەر دەخوازێ بێژێ، کە مرۆڤ تاکە بوونەوەرێکە کە لە سنوورێکدا ئۆقرە ناگرێ، بۆیە دەبێ بەدوای شوێنە ڕاستینەکەی خۆیدا بگەڕێت.

مرۆڤ بەخۆی هەر لەو کاتەی، کە دەستیکرد بە ئاخاڤتن و بەکارهێنانی زمان، ئەو شوێنە ڕاستینەی داهێناوە و لەگەڵ خۆیدا هەڵیگرتووە. واتا بەدەربڕینی هایدگەر: "لێرەدا ئەو چەشنە «پەیڤاندن»ە تەنانەت بەسروشتی خۆشی، بەچەشنێکی گەوهەریی/ئێسێنسییە وەک داستانە، لێ تێگەیشتن نییە. ڕەنگە پەیڤاندن بەشێوازی (جۆرج تراکل) لەنێو ڕستەکانەوە بەکارهاتبێت. "سەنگی دەستپێوەگرتنی دەربڕین لەو سەرچاوە شینەدا؟ گەوهەریی بوونایەتی زمان پەیڤاندنە/گوتنە وەک رووحێک لە نیشاندان. خەسڵەتی ئەو پەیڤاندنە لە هەر هێمایەک، کە دەیبینین دروست

نەکراوە: بەڵکو بنەچەکەی هەموو هێمایەکان بەدیارخستنە، جا ئەوهێمایانەش، کە لەنێو هەر جۆرە وڵاتی پاشایەک و بۆ هەر مەبەستێکیش بن دەکرێ هێمابن." ("رێگای بەرەو زمان" لاپەڕە: ١٢٣)

شوێن لە ئاخاوتنی مرۆڤ: لە زماندا هەیە. لێ زمان بەو پەیڤانەی کە دەوترێن دەنگ بڵاودەکاتەوە. زمان ئەو وشانە دەبێ و بەدیاریاندەخات، بێدەنگییەکان رووتدەکاتەوە. وێجا بێدەنگی روودەکاتە ئاخاوتن. دەبا لەگەڵ هایدگەردا کۆپلەی هەشتەم لە شیعری هۆڵدرلین بخوێنینەوە: زێتر، لە سپێدە و بەردەوامییەک.

چونکە ئێمە ئاخاڤتن بووین و گوێمان لە یەکتر دەبوو مرۆڤایەتی لەوە فێربوو: لێ هەر بزانە بووین بەگۆرانی«رێگای بەرەو زمان»، لاپەڕە: ١٣٥)

هایدگەر لەمەڕ ئەوە دەبێژێ: "زمان رەچەڵەکی شیعرە واتا ئەوە نەتەوەیە کە بوون دەشیعرێنێ. بەپێچەوانەش ئەوکاتەی شیعری مەزن دەستپێدەکا گەلێک بەشێوازی زمانەکەی لە مێژوودا بەدیاردەکەوێ. گرێکییەکان بەهۆی هۆمیرۆسەوە ئەو شیعریەتەیان ئەفراند و تاقیکردەوە. زمان وەک دابڕانێک لە بوون ژیانی ئەوانی، وەک وێناندنی دەستپێکێک لە بوونایەتی، خەمڵاند و نیشانیدا. "گۆرگی شتاینەر، دەروازەیەک بۆ هایدگەر"، لاپەڕە: ٧٢)

شیعراندن ئەو شتانە بینراو دەکا، کە لە زمانی روانەدا پەنا دەدرێن، ئەو زمانەی کە خەڵک بۆ دەربڕینی خۆی وەک کەرەسیەک بەکاری دەهەێنێت. وشە لە بەرهەمهێنانی شتەکاندا تواناداره، ئەو توانستەش لە زمانی کەرەسەدا نییە، بەواتای مالارمێ: ئەوە شیعراندنە کە شتەکان بەدیاردەخا، هەروەک ئەوەی بۆ سەرەتای سەرهەڵدانی بگەڕێتەوە. هەروەک ئێمە بۆ یەکەمجار بێت کە ئەو شتەمان بینیبێت. ئەم گۆڕانەش بەوە بەندنییە، کە شتەکان لەگەڵ وشەدا بەدیار دەکەون، بەڵکو بۆئەوەی لە سەرەتاوە توانستی خۆی بدۆزێتەوە، وێجا رێگا بەئاوەڵابوون دەدا.

ئەو چەشنە وزەیە لە خەیاڵی ناوەکی شاعیرەوە هەڵناقوڵێ، بەڵکو ئەو وزەیە لەو بەدیارخستنە سەرچاوە دەگرێ، کە بەرلەوەی زمان بێدەنگ بێت، زەمینەی بۆ خۆشدەکرێ.

کەواتە مرۆڤ لەرێگای زمانەوە، بۆ پەیڤەکان خۆی ئاوەڵا دەکاتەوە. ئەو پەیڤانەش بوونی مرۆڤن. کاتێک مرۆڤ دەستیکرد بەچێکردنی وشە و زمان هەروا لەرینەوەی بوونیش دەستپێکرد. واتا، بەدەربڕینێکی دیکەی چڕتر: کاتێک زمان دەپەیڤێ ئێمەش لە هەمان کاتدا گوێمان لە دەنگی بوون دەبێ. بەم جۆرە گەوهەری مرۆڤ لە زماندا، کە ماڵی خۆیەتی، ئاشکرادەبێت.

مرۆڤ، بەلای هایدگەرەوە، گوێ بۆ بوونی خۆی رادەدێرێ و بەمەش لەسەر ئەو بوونە وشیار دەبێتەوە. هاوکات مرۆڤ لە ئاخاڤتندا بوونایەتییەکەی دادەمەزرێنێ و ئاوەڵا دەکاتەوە.

لێرەدا ئێمە دەتوانین بڵێین کە زمان مێژووە، هەروا بەپێچەوانەش، چونکە مرۆڤ لە رەچەڵەکی خۆیدا ئاخاڤتنە و لەرێگای ئاخاڤتنیشەوە خۆی بەدیاردەخا. بەم جۆرە مێژوو دەستپێدەکا تاکو لەناو زمانی مرۆڤدابێ، بەواتای هایدگەر: "چونکە رێگای مێژوو بەرەو زمان دیاریکراوە، ئەمەش هەر تەنیا لە دەستەواژەکانی زمان وەک خۆییدا نییە، بەڵکو زیاتر بەدەستەواژەگەلێک لە هەوڵدان دیاریدەکرێ بۆ ئەوەی پێناسەیەکی مێژوویی لە تەواوی مێژووی فراوانی هەمەکی رووحانییەتی مرۆڤ و هەروا تاکگەرایەتییەکەی پێ ببەخشێ." ("رێگای بەرەو زمان"، لاپەڕە: ١١٨)

وێڕای ئەمەش زمان چاوی بوونە: واتا رۆناکی بوونە.

لەڕوانگەی روانینی هایدگەرەوە بۆ زمان، زمان دەبێتە ماڵێک، ئەمەش واتا بوارێکمان بۆ ئەو بوونە راستینەیە ئاوەڵا دەکاتەوە. بوون ئەفراندنێکە بۆ ئەوەی مرۆڤ بتوانێت

مێژوو دامەزرێنێ. هەر بۆیە وشە، وەک زمانناس پێناسەی دەکا، بریتی نییە لە دەنگ و هێما، بەڵکو وشە بۆ نیشتەجێبوونی مرۆڤ لەسەر زەوەیدا سەرچاوەیەکی رەهەندییە.

لە گۆشەنیگای دیدی خەمخۆرانەی هایدگەریانەوە بۆ زمان، زمان دەبێتە رەچەڵەکی شیعراندن، کە جیاوازەکانی نێوان جیهان و شتەکان، ئاوەڵایی و کۆتاییەکان و هەروا لەنێوان حەشاردرا و ئاشکراکراوەکان لە خۆیدا کۆدەکاتەوە، چونکە ئەوە: "لە سروشتی زماندا بۆ ئەوەی دڵنیا بێت، کە خودی زمان لەوێدا تێگەیشتووانە ئەو دڵنیاییەی دەستەبەر کردووە، بەڵام دەستەبەرکردن لە تێگەیشتنی شتێکی دیکە لەوەی کە زمان خۆی بێت." ("رێگای بەرەو زمان"، لاپەرە: ١١٩)

بەم جۆرە خودی زمان ئاوەڵایی و بەرهەڵدانە بۆ ئەوەی مرۆڤ گوێی لە بانگکردن بێت. هاوکاتیش مرۆڤ فێر بێت چۆن لە جیهاندا جێنشین بێ. هایدگەر لە کتێبی "رێگای بەرەو زمان"دا دەبێژێ: "لە دواجاردا ئێمە خۆمان ئەو بوونەوەرەین، کە لە بارماندا هەیە بئاخڤین، بۆیە هاوکات خاوەنەکانی دەسەڵاتی ئاخاڤتن، خاوەندارێکی دڵنیا نین." ("رێگای بەرەو زمان"، لاپەرە: ١١٣-١١٤)

بەم جۆرە دواجار، ئەگەر ئێستا زمان بۆ بوون و مرۆڤ دامەزراندن بێ، کەواتە لە گەوهەری خۆیدا، ئەوە شیعراندنە.

چونکە ئێمە حەز دەکەین لەسەر زمان وەک خۆی بپەیڤین، کەواتە هاوکات ئێمە دەبێ ئەوەمان لە یادبێ کە مەترسییەک لەسەر ئەو ناودێرکردنەدا هەیە. ئەوە ناودێرکردنە کە شتەکان بەدیاردەخا و دەدۆزێتەوە، ئەو شتانەی کە بەجولانەوەیەکی دۆستانە بەرەو لای ئێمە دێن، هەتاکوو بێنە ناو بوونی جیهانەوە.

بەواتای هایدگەر، زمان جێنشین بوونە لە جیهان و داهێنانەوەی ئەو جیهانەیە بەچەشنێکی نوێ، چەشنێک کە تەواوی نێوەرۆکەکەی بەمرۆڤ ببەخشێ.

بۆیە کاتێک زمان ئاستی باڵای توانستی خۆی دەپێکێ ئەوکات ئەو توانستە بۆ ناخی مرۆڤ دەنێرێ و تژی دەکا لە روانینگەل. دوای ئەوە مرۆڤ لەو جیهانەدا، "هەبوونایەتی جیهان" خۆی دەبینێ و لێی تێدەگا.

لێرەدا، لەم شوێنەدا، پەیڤ هێمایەکی رووت نییە، بەڵکو روانین و تێگەیشتنە، چونکە گشت تێگەیشتنێک تەرزێکە لە روانین و بینایی.

لێرەدا دەبینین هایدگەر وزەی ئاوەڵایی زمان لە ناودێرکردنی مەترسی دەبینێت، کە وا لە زمان دەکا بێتە ناو "لۆگۆس/ئاوەز"ەوە.

ئەوەی کە دەئاخڤێ مرۆڤ نییە، بەڵکو ئەوە ئاخاڤتنە، ئەمەش مانای ئەوە نییە کە هایدگەر نکۆڵی لەوە بکا کە ئاخاڤتن موڵکی مرۆڤە. لەمەڕ ئەوە هایدگەر دەبێژێ: "ئاخاڤتن دەئاخڤێ بۆ ئەوەی گشتایەتی خود کۆبکاتەوە، زرینگانەوەیەک بەبێدەنگی ببەخشێ."

ئێمە دەتوانین بڵێین ئەوە مرۆڤە، کە کۆکردنەوەی گشتایەتی خودی دایهێناوە. دواجاریش بەدەربڕین هایدگەرییانە، مرۆڤ وەک بوونەوەرێک ئاخێوەرە، کاتێک ئاخاڤتن بێدەنگ بوو: واتا بوو بە شیعراندن، زمانیش بۆ ئێمە دەئاخڤێ.

تێبینی:

ئەم وتارەم لە رەچەڵەکدا بەزمانی سوێدی بۆ کۆرسێکی تایبەت بەبابەتی "شیعرییەتی وەرچەرخان" سەبارەت بەهایدگەر و شیعر، لە کۆلیژی سۆدەرتۆرن، پێشکەشکردووە. هەڵبەتە ئەمرۆ لەناو بلاوکراوەکانی کوردیدا، شتگەلێکی زۆر لەمەڕ هایدگەر و شیعرییەت دەبینرێن، بۆیە منیش بەرەوام زانی، پوختەیەک لەم وتارە، کە سەرەنجامی دوو مانگ گوێگرتن لە وانەی مامۆستا هایدگەر ناسەکان و بەشداربوون لە سێمینارەکانە، بەزمانی کوردی پێشکەش بکەمەوە.